

رهنما 86 (استخاره فلسفه و چگونگی)

مشخصات کتاب

شابک : 978-600-6543-24-6

شماره کتابشناسی ملی : 2788609

عنوان و نام پدید آور : استخاره؛ فلسفه و چگونگی / نویسنده سید محمد ضیائی؛ به سفارش آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.

مشخصات نشر : مشهد: انتشارات قدی رضوی، 1391.

مشخصات ظاهری : 60ص؛ 11×17س م.

فروست : رهنما؛ 86.

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : استخاره

رده بندی دیویی : 79/297

رده بندی کنگره : /BP272/5/ض 9الف 5 1391

سرشناسه : ضیائی، سید محمد، 1350 -

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده : موسسه انتشاراتی قدس رضوی

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

ص:1

اشاره

تصویر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ص: 2

تصویر

سرشناسه: ضیائی، محمد، ۱۳۵۰ -
 عنوان و نام بدیداور: استخاره؛ فلسفه و چگونگی/نویسنده سید
 مشخصات نشر: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.
 فروست: رهنما؛ ۸۶.
 شابک: 978-600-6543-24-6
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 بادداشت: کتابنامه.
 موضوع: استخاره
 رده بندی کنگره: ۲۷۲BP/۱۳۹۱۵/الف۹ض/
 رده بندی دیوبی: ۷۹/۲۹۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۸۸۶۰۹
 تاریخ درخواست: ۱۳۹۱/۰۳/۰۸
 تاریخ باسختگویی: ۱۳۹۱/۰۳/۱۳
 کد بکری: 2787548

۸۶ → استخاره؛ فلسفه و چگونگی

نویسنده: سیدمحمد ضیایی
 آستان قدس رضوی
 چاپ سوم: پاییز ۱۳۹۱ (ویرایش جدید)
 معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
 نشانی: حرم مطهر امام رضا علیه السلام، اداره پاسخ‌گویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی
 تلفن: ۰۵۱۱-۳۲۰۲۰ دورنگار: ۰۵۱۱-۲۲۴۰۶۰۲ rahnama@aqrazavi.org

به‌کوشش محمدحسین پورامینی
 ویراستار: حسین حبیبی
 طراح جلد: علی بیات
 طراح لوگوی رهنما: مسعود نجابتی

ص: 3

تصویر

ص:4

استخاره؛ فلسفه و چگونگی

هدف این نوشتار بررسی پرسش هایی از این دست است:

1. استخاره به چه معناست و در چه اموری جایز است؟

2. تفاوت استخاره با تفأل چیست؟

3. استخاره چند گونه است و کدام نوع آن بهتر است؟

4. آداب استخاره چیست؟

5. آیا نیابت در استخاره جایز است؟

6. آیا عمل به نتیجه استخاره واجب است؟

ص: 5

تصویر

ص:6

مقدمه

انسان در زندگی پر از مشقت این جهان، اغلب خود را ناتوان و ضعیف می بیند؛ از این رو همواره به دنبال قدرتی است که او را راهنمایی کند و از مشکلات رهایی بخشد و بی شک این علم و قدرت باید منشأ و مبدئی فراطبیعی داشته باشد. این باوری فطری در انسان است؛ از این رو همواره برای جبران ضعف های خویش، به هر آنچه که احتمال چنین تأثیری از آن بدهد، تمسک می جوید. این خواست فطری بشر در بسیاری مواقع موجب دست اندازی و سوء استفاده شیطان صفتان شده و با رمالی، کهنات، فال بینی، سحر و جادو و مانند اینها سعی در بهره کشی از انسان های ضعیف کرده اند. البته انسان هایی به دام آنان می افتند که راه خردورزی را بر خود بسته اند. اما آنان که در تمام مراحل زندگی خویش تعقل می کنند، در مشکلات و سردرگمی های شان نیز تلاش می کنند تا از راه عقل منحرف نشوند و بر خداوند که ایشان را در هر حال یار و یاور است، اعتماد و توکل دارند.

ص:7

یاری خواستن از هستی بخش، شیوه مردان خداجوست. پروردگار کریم توسط آخرین پیامبرش که «رحمه للعالمین» نامیده اش، راه های گوناگونی برای برون رفت از سرگردانی در امور مختلف زندگی به ما آموخته است که از جمله آنها استخاره است.

در این نوشتار کوتاه، با معنا و مفهوم استخاره و مضامین صحیح و باطل آن آشنا خواهید شد. تمام این مطالب از گفتار معصومین و بزرگان دین استفاده شده است.

بر خود لازم می دانم از تلاش کسانی که در گردآوری این اثر، حقیر را یاری کردند، به ویژه برادر ارجمندم جناب آقای خندان قدردانی نمایم.

ص:8

1. معنای استخاره

«استخاره» در لغت به معنای خواستن بهترین، طلب خیر و نیکویی است و در اصطلاح به معنای طلب خیر و عافیت از خداوند متعال است که در روایات به آن سفارش شده و جزو دعاهایی است که برای آن آدابی نیز برشمرده شده است. اگر شخص در انجام کاری دچار شک و تردید شد، می تواند استخاره را به روش های مختلفی انجام دهد که بخشی از آنها در موضوع «اقسام و کیفیت استخاره» خواهد آمد.

استخاره در دو معنای اصطلاحی به کار می رود:

معنای اول، معنای حقیقی استخاره است (یعنی استخاره مطلق) که در اخبار و روایات ما از آن بیشتر نام برده شده و نزد خواص، متعارف است و آن، طلب خیر از خداست. این نوع استخاره در تمام کارهایی که انسان انجام می دهد، نیکو و مستحب است.

معنای دوم، استخاره با قرآن یا تسبیح و مانند آن است. همان طور که اشاره خواهیم کرد،

ص:9

استخاره با قرآن و تسبیح نیز طلب خیر و شناخت سعادت است و با «تفأل» متفاوت است. انسان پس از آن که کاملاً در امری متحیر و سرگردان شد، به گونه ای که نه عقل خودش او را به خوبی و بدی امری راهنمایی کرد و نه عقل دیگری، و از سوی خداوند نیز درباره آن کار، تکلیف و فرمانی وجود نداشت و در نتیجه، هیچ راهی برای کشف خوب و بد در کار نبود، اگر کسی انسان را به یک سوی کار، دلگرم کند و با اراده راسخ، او را به انجام آن تصمیم وادارد، چه منت بزرگی بر انسان خواهد داشت؟ این جاست که دین داران می

گویند: خدای عالم که پناه بیچارگان و دادرس افتادگان است، در مواقع تحیر و دودلی، راهی پیش روی انسان نهاده و اگر انسان با این حال اضطرار به او پناه ببرد و از او راهنمایی بجوید، خدای جهان که دانا بر پیدا و نهان است، دل بنده را به سویی می کشاند (در استخاره قلبی) و راهنمای قلب او می شود؛ زیرا که او مقلب القلوب است؛ یا این که دست او را به یک طرف

ص:10

تسبیح می برد (در هنگام استخاره با تسبیح) یا به وسیله قرآن، دل او را گرم می کند (در استخاره با قرآن). باید دانست که از روایات، صحت هر دو معنا استفاده می شود. صاحب کتاب شریف «عروه الوثقی» که مراجع بزرگ تقلید غالباً بر آن حاشیه نگاشته اند، در بحث استخاره می فرماید:

«استخاره به معنای طلب خیر از پروردگار است و به معنای درخواست مقدرات الهی است، در هنگامی که شخص، مردد در اصل مسافرت یا راه آن یا هر چیز دیگری شده باشد. امر به استخاره برای سفر و هر امر مهم دیگر و کارهایی که خطر در آن هست، در حد استفاضه (1) می باشد.» (2)

مقام معظم رهبری می فرمایند:

ص:11

1- یعنی روایات آن به اندازه ای زیاد است که انسان مطمئن می شود این مطلب از ناحیه ائمه اطهار رسیده است.

2- سید محمد کاظم یزدی، عروه الوثقی، کتاب الحج، آداب سفر، ادب اول.

«استخاره برای رفع حیرت و تردید در انجام کارهای مباح است؛ اعم از این که تردید در اصل عمل باشد یا در چگونگی انجام آن. بنابراین در کارهای خیر که در آنها حیرت وجود ندارد، استخاره لازم نیست و همچنین استخاره برای آگاهی از آینده شخص یا عمل نمی باشد»⁽¹⁾.

آیه الله فاضل لنکرانی می فرماید:

«استخاره به معنای طلب خیر و مشورت گیری و شناخت خیر، در ترجیح دادن یکی از دو کار، بر دیگری است»⁽²⁾.

ص: 12

1- مقام معظم رهبری، اجوبه الاستفتاءات، ص 319، س 1435.

2- «طلب الخیر و الاستشاره و معرفه الخیر فی ترجیح احد الفعلین علی الآخر لیعمل به»، آیه الله فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ج 2، ص 616، س 1645.

2. فرق استخاره با تفأل

تفأل به قرآن، به معنای درخواست پیش گویی، آگاهی از عاقبت کار و خبر یافتن از غیب است. تفأل به قرآن، مکروه است و در روایتی از امام صادق این امر که قرآن را کتاب تفأل

قرار دهند، نهی شده است. (1) گرچه سند این روایت قوی نیست، اما نقل مرحوم کلینی و فتوای بعضی از علما به مضمون این روایت، بر اعتبار آن افزوده است. صاحب «وسائل الشیعه» در باب 38 از ابواب قرائت قرآن (باب جواز استخاره به قرآن، بلکه استحباب آن و کراهت تفاعل به آن) آورده است:

«الاستخاره طلب الخیره و معرفه الخیر فی ترجیح أحد الفعلین علی الآخر لیعمل به و التفاؤل معرفه عواقب الأمور و أحوال غائب و نحو ذلك»؛ (=استخاره، طلب خیر و شناختن تصمیم بهتر در هنگام عمل

ص: 13

1- شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج 6، ص 233، أبواب قرائت القرآن، باب 38، ح 2.

می باشد؛ اما تفاعل، شناخت عاقبت کارها و آنچه از انسان مخفی است می باشد).

این توضیح در کلام دیگر بزرگانی چون صاحب «مفتاح الکرامه» و «جواهر» و «عروه الوثقی» (1) نیز آمده است. آیه الله فاضل لنکرانی در معنای تفاعل می فرماید:

«شناخت عواقب کارها و کشف امور مخفی که در روایات از آن نهی شده است». (2)

آیه الله مکارم شیرازی نیز در «مفاتیح نوین» چنین آورده اند:

«استخاره را با فال نباید اشتباه کرد. بسیار دیده شده که افراد پیشنهاد می کنند که برای ما استخاره کنید آیا در فلان کار موفق خواهیم شد یا نه؟ آیا فلان حاجت ما روا می گردد یا

1- . سید محمد جواد آملی، مفتاح الکرامه، ج 9، ص 257؛ محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج 12، ص 170؛ سید محمد کاظم یزدی، عروه الوثقی، کتاب الحج، آداب السفر ادب اول.

2- . «معرفة عواقب الامور و المغیبات فقد نهی عنه» جامع المسائل، ج 4، ص 875. عن ابی عبدالله قال: «لا تتفأل بالقرآن»، جامع المسائل، ج 2، ص 617، س 1645.

نه؟ آنها استخاره را با پیش گویی از آینده اشتباه می گیرند. استخاره فقط برای این است که اگر در انجام کاری تردید داریم و با مشورت و مطالعه حل نشد، برای تصمیم گیری استخاره کنیم؛ گویی با خداوند مشورت می نمایم». (1)

3. اهمیت و جایگاه استخاره

اشاره

شاید در بیان اهمیت استخاره همین بس باشد که در کتاب حج، به مناسبت آداب سفر، روایات بسیاری در ابواب استخاره آمده است. این روایات به چند دسته تقسیم می شود:

1.3. سفارش به استخاره، پیش از مشاوره

امام صادق فرمودند:

1- آیهالله مکارم شیرازی، مفاتیح نوین، ص 1118.

«هرگاه یکی از شما خواست کاری انجام دهد، پیش از مشورت با خداوند تبارک و تعالی، با کسی درباره آن مشورت نکند. از حضرت پرسیدند: مشورت با خداوند چگونه است؟ فرمودند: ابتدا در آن کار از خداوند طلب خیر کن؛ سپس مشورت بگیر. اگر شروع کارت با استخاره از خداوند باشد، او خیر را بر زبان هر کسی که بخواهد، جاری می کند».(1)

2.3. مذمت شروع کار، بدون استخاره

از امام صادق روایت شده است:

«هر کس در امری، بدون استخاره داخل شود و به بلایی مبتلا شود، خداوند او را در آن بلا اجر ندهد».(2)

همچنین فرمودند:

ص:16

1- وسائل الشیعه، أبواب صلاه الاستخاره، باب 5، حدیث 2 (چاپ آل البیت ج 8 ص 74).

2- همان، باب 5، ص 217، ح 1.

«حق تعالی می فرماید: از شقاوت بنده ام آن است که در کارهایش از من طلب خیر نکند».(1)

3.3. سفارش به فراگیری استخاره، همانند فراگیری قرآن

از امام باقر روایت شده است:

«ما استخاره را یاد می گرفتیم؛ همان گونه که سوره های قرآن را می آموختیم».⁽²⁾

بنا بر حدیثی که در منابع اهل سنت از طریق جابر بن عبدالله و در منابع شیعی از حضرت امام جعفر صادق نقل شده است، پیامبر به اصحاب خود استخاره می آموختند؛ همان گونه که قرآن مجید را تعلیم می دادند.⁽³⁾

ص: 17

1- . همان.

2- . همان، 207، ح 9.

3- . مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج 6، ص 236 و 237؛ صحیح بخاری، رقم 1166؛ فتح الأبواب، ص 150؛ المعتمد فی شرح المختصر، ج 2، ص 375؛ مجلسی، بحار الأنوار، ج 88 ص 228.

4.3. فراوانی روایات وارده در کیفیت استخاره

در بخش اقسام استخاره، به برخی از این روایات اشاره خواهیم کرد.

4. آثار استخاره

امام صادق می فرمایند:

«مَا اسْتَخَارَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَبْدٌ مُؤْمِنٌ إِلَّا خَارَ لَهُ»؛ (=هیچ بنده باایمانی از خداوند طلب خیر نکرد، مگر آن که پروردگار سعادت او را فراهم ساخت). (1)

همچنین به فرموده ایشان بلاها و گرفتاری های بعد از عمل به استخاره، موجب پاداش الهی است. (2)

ص: 18

1- بحارالانوار، ج 88، ص 224، ح 4.

2- همان، ص 223.

امیرالمؤمنین می فرماید:

پیامبر اکرم مرا به سوی یمن فرستاد و به من سفارش کرد: «یا علی! کسی که استخاره کند، ضعیف و شکسته نمی شود». (1)

مولای متقیان علی به فرزندش امام حسن فرمود:

«وَأَكْثَرُ الْأِسْتِخَارَةِ»؛ (=بسیار از خداوند طلب خیر کن). (2)

5. دلایل جواز استخاره

1. روایات بسیاری که در بیان اهمیت و آثار آن از ائمه اطهار رسیده و به نمونه ای از آنها اشاره شد.

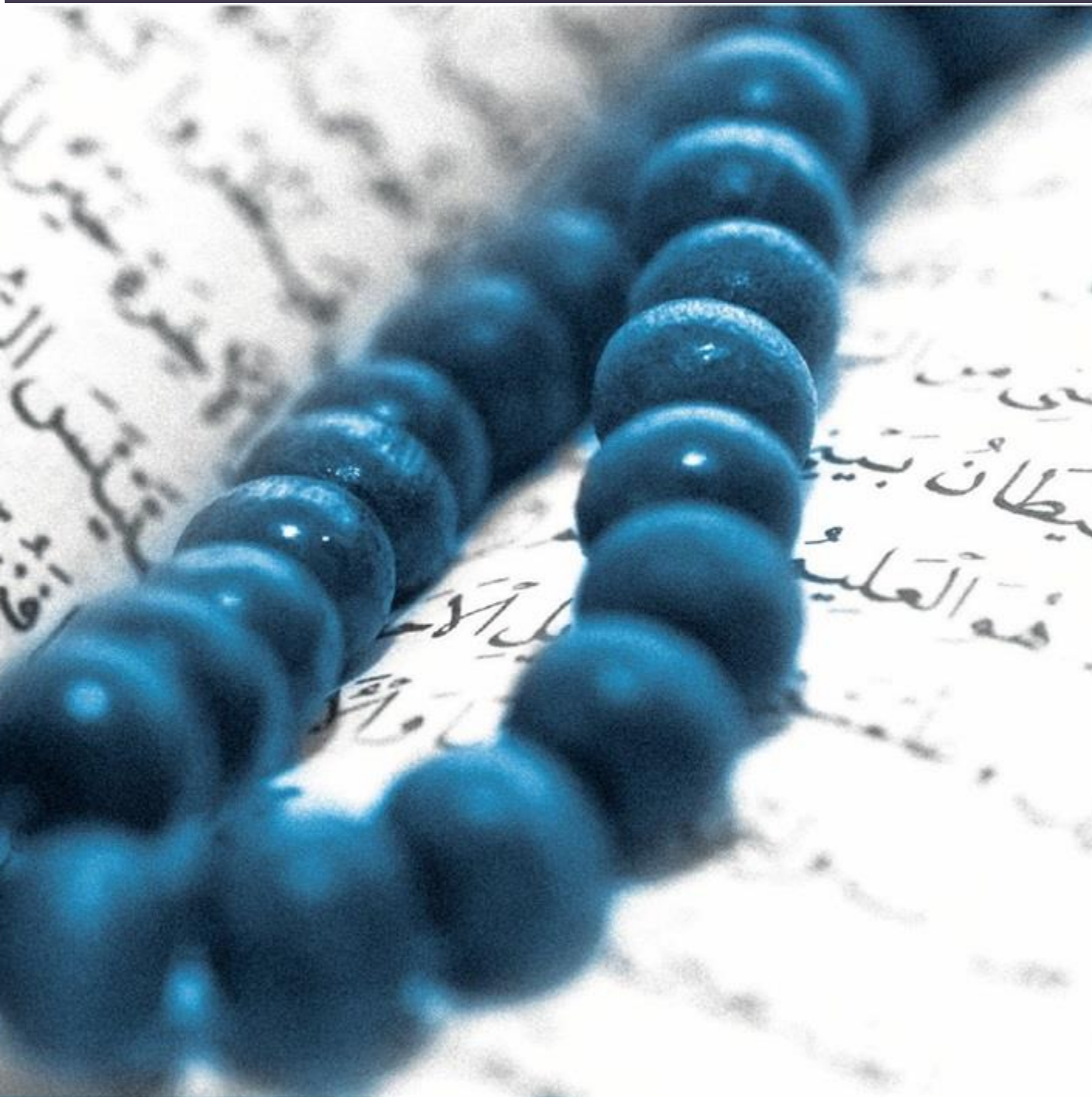
ص: 19

1- وسائل الشیعه، ج 5، ص 216، ح 9.

2- نهج البلاغه، نامه 31.

تصویر

ص:20

2. مجموعه روایاتی که در اقسام استخاره و کیفیت آن بیان خواهد شد.

3. فتاوی فقها و بزرگان دین که در ادامه بحث نقل می شود.

آیه الله مکارم شیرازی می فرماید:

«بعضی از ناآگاهان در اعتبار اسناد استخاره تردید می کنند؛ در حالی که ادله معتبری برای آن وجود دارد که برای توضیح بیشتر به کتاب القواعد الفقهیه، ذیل قاعده قرعه مراجعه کنید»⁽¹⁾.

6. شبهه شیخ شلتوت و پاسخ آن

آیه الله صافی می فرماید:

«از شیخ محمود شلتوت در رساله الاسلام چاپ دارالتقرب قاهره در تفسیر آیه شریفه

ص: 21

1- . مفاتیح نوین، ص 1118؛ القواعد الفقهیه، ج 1، ص 374.

«وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ» نقل شده که از اقسام استقسام به ازلام (نوعی قمار در عصر جاهلیت) استخاره به قرآن کریم و دانه های تسبیح می باشد و گمان ایشان این است که استخاره با مراجعه انسان به عقل خویش، منافات دارد و به واسطه استخاره گرفتن با قرآن، این کتاب شریف از وسایل شعوزه (فال بینی و سحر) می شود».

اما همان طور که گذشت، به هیچ وجه نمی توان استخاره به قرآن را به «استقسام به ازلام» تشبیه کرد؛ چرا که حقیقت استقسام بنابر معنای اول، شرک است (ر.ک: اصل رساله ایشان)؛

ثانیاً خبر گرفتن از آینده است؛ یعنی تفأل است و ثالثاً طلب خیر یا شرّ از بت هاست و حال آن که حقیقت استخاره، دعا و طلب حاجت و شناخت خیر و مصلحت بنده از خداوند متعال که دانای به غیب است، می باشد. بنابراین، فرق میان این دو، در حقیقت فرق میان شرک و توحید است. (1)

ص: 22

1- . الرسالة السادسة مشروعیه الاستخاره و أنها لیست من الاستقسام بالأزلام.

7. انواع استخاره و کیفیت آن

1.7. استخاره با نماز و دعا

استخاره ای که پیامبر اکرم و ائمه اطهار تعلیم داده اند و به آن بسیار سفارش کرده اند، به صورت نماز و دعاست. نماز استخاره، نمازی مستحب و دور کعتی است؛ همانند نماز صبح که پس از پایان نماز، باید صد یا صدویک بار این دعا را خواند: «استخیر الله برحمته خیره فی عافیة»؛ (1) سپس باید بنا بر آنچه به دل الهام می شود، چه انجام کار مورد نظر و چه ترک آن، عمل کرد.

آیهالله مکارم شیرازی این گونه استخاره را «استخاره با الهام قلبی» نامیده اند و چنین

ص: 23

1- . مطلب داخل پرانتز گرچه در روایت خاص نیامده، اما با استفاده از روایات دیگر و مطالبی که در «عروه الوثقی» کتاب حج، ادب اول از آداب سفر آمده، قابل استناد است. بنابر این خلاصه ترین دعای استخاره که جامع هم باشد و در همه جا بتوان از آن استفاده کرد، همین دعاست.

توضیح داده اند:

«مراد از استخاره قلبی آن است که انسان با حالت توجّه و تضرّع، با خدای خود مشورت می کند و از او می خواهد که راه صحیح را به وی نشان دهد و پس از آن، هر چه را که خداوند به قلب وی الهام کرد، انجام می دهد».

در روایتی از امام صادق نقل شده است که فرمود:

«اگر قصد انجام کاری را داری (و نمی دانی خوب است یا بد) با خداوند مشورت کن. اگر خداوند انجام آن کار را به قلب تو انداخت، پیروی کن؛ وگرنه انجام نده. روش استخاره قلبی این گونه است که پس از نماز واجب، به سجده می روی و صد مرتبه می گویی: «اللَّهُمَّ خِرْ لِي»؛ (=یعنی خدایا تو برای من -آنچه را به صلاحم است- اختیار کن)؛ سپس به ما اهل بیت متوسّل می شوی و ما را شفیع قرار می دهی. پس از آن به قلبت توجّه کن و بنگر چه چیزی

ص: 24

به تو الهام می شود؛ همان را انجام بده».(1)

همچنین در روایت معتبری آمده است که دو نفر از یاران امام علی بن موسی الرضا قصد سفر به مصر را داشتند؛ از امام پرسیدند: مصلحت آن است که از راه دریا برویم یا خشکی؟ حضرت فرمود:

«در غیر وقت نماز واجب، به مسجد بروید؛ دو رکعت نماز بخوانید؛ سپس یکصد مرتبه این ذکر را تکرار کنید: «أَسْتَخِيرُ اللَّهَ»؛ آن گاه به قلب خویش بنگرید؛ هر چه به قلبتان افتاد، به همان عمل کنید».(2)

بدیهی است که این گونه استخاره با توجه به مورد روایات - که سؤال از امر مهم و گاه ص:25

1- وسائل الشیعه، ج 5، ص 213، ح 3.

2- همان، ص 205، ابواب صلاه الاستخاره، باب 1، ح 4.

خطرناکی است - مربوط به موضوعات بسیار مهم است، نه موضوعات کوچک و ناچیز.(1)

دعاهای مخصوصی نیز در اغلب منابع برای نماز استخاره ذکر شده است. از جمله این دعاها می توان به دعای استخاره از صحیفه سجادیه اشاره نمود:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدَ وَ آلِهِ، وَ اقْضِ لِي بِالْخَيْرِ وَ آلِهِمْنَا مَعْرِفَةَ
الْاِخْتِيَارِ، وَ اجْعَلْ ذَلِكَ ذَرِيَعَةً إِلَى الرِّضَا بِمَا قَضَيْتَ لَنَا وَ التَّسْلِيمِ لِمَا حَكَمْتَ فَأَرْحَ عَنَّا رَيْبَ
الْارْتِيَابِ، وَ ائِدْنَا بِيقينِ الْمُخْلِصِينَ. وَ لَا تَسْمُنَا عَجْزَ الْمَعْرِفَةِ عَمَّا تَخَيَّرْتَ فَتَنْغَمَطَ قَدْرُكَ، وَ
نَكْرَهُ مَوْضِعَ رِضَاكَ، وَ نَجْنَحَ إِلَى التِّي هِيَ أَبْعَدُ مِنْ حُسْنِ الْعَاقِبَةِ، وَ أَقْرَبُ إِلَى ضِدِّ الْعَاقِبَةِ

حَبَبَ الْيَنَّا مَا نَكَرَهُ مِنْ قَضَائِكَ، وَ سَهْلَ عَلَيْنَا مَا نَسْتَصْعَبُ مِنْ حُكْمِكَ وَ أَلْهَمْنَا الْاِنْقِيَادَ لِمَا
 أَوْرَدْتَ عَلَيْنَا مِنْ مَشِيَّتِكَ حَتَّى لَا نُحِبَّ تَأْخِيرَ مَا عَجَّلْتَ، وَ لَا تَعْجِيلَ مَا أَخَّرْتَ، وَ لَا نَكَرَهُ مَا
 أَحْبَبْتَ، وَ لَا نَتَخَيَّرَ مَا كَرِهْتَ وَ اخْتَمَ لَنَا بِأَلْتِي هِيَ أَحْمَدُ عَاقِبَهُ، وَ أَكْرَمُ مَصِيرًا، اِنَّكَ تُفِيدُ
 الْكَرِيمَةَ، وَ تُعْطِي الْجَسِيمَةَ، وَ تَفْعَلُ مَا تُرِيدُ، وَ أَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ؛ (2)

ص: 26

1- مفاتیح نوین، ص 11.

2- صحیفه کامله سجادیه، دعای 33.

(=خدایا! از تو می خواهم که به دانائیت، خیر را برایم برگزینی. پس بر محمد و آلش رحمت فرست، و درباره ام به خیر حکم فرمای، و ما را به حکمت اختیار خود ملهم ساز، و آن را برای ما وسیله رضا به قضا و تسلیم به حکم خود قرار ده، و به این وسیله، پریشانی شک و تردید را از ما دور گردان، و ما را به یقین مخلصین تأیید فرمای، و به خویشتن وا مگذار، که از معرفت آنچه برای ما برگزیده ای فرو مانیم، تا آن جا که قدر تو را سبک شماریم، و مورد رضای تو را مکروه داریم، و به چیزی که از حسن عاقبت دورتر و به خلاف عافیت نزدیک تر است، متمایل شویم. آنچه از قضای خود که ما از آن اکراه داریم، پیش ما محبوب ساز، و آنچه از حکم تو که دشوار می پنداریم، بر ما آسان کن و ما را به گردن نهادن مشیتی که بر ما وارد ساخته ای، ملهم ساز تا تأخیر آنچه را تعجیل فرموده ای، و تعجیل آنچه به تأخیر افکنده ای، دوست نداریم، و آنچه را تو دوست داری، مکروه شماریم و آنچه را مکروه داری، برنگزینیم و کار ما را به آنچه فرجامش پسندیده تر و مآلش بهتر است، پایان بخش؛ زیرا که تو عطایای نفیس می دهی و نعمت های

ص: 27

بزرگ می بخشی، و تو بر هر کار قدرت بی پایان داری).

2.7. استخاره با قرآن

نوع اول: از رسول گرامی اسلام نقل شده است که فرمود:

«هرگاه که خواهی با کتاب خدا استخاره کنی، ابتدا سه مرتبه سوره اخلاص را بخوان؛ آن گاه سه بار بر محمد و آتش صلوات بفرست و سپس این دعا را بخوان:

«اللَّهُمَّ إِنِّي تَفَأَلْتُ بِكِتَابِكَ، وَتَوَكَّلْتُ عَلَيْكَ، فَارِنِي مِنْ كِتَابِكَ مَا هُوَ مَكْتُومٌ مِنْ سِرِّكَ
الْمَكْنُونِ ف-ي غَيْب-ك»؛ (=خدایا! به کتاب تو تفأل می زنم (و استخاره می کنم) و بر تو
توکل می کنم؛ پس تو نیز از کتاب خود، آنچه در نهان غیب تو پنهان است، به من نشان
ده).

سپس قرآن را بگشا و از سطر اول از صفحه اول سمت راست، مقصود خود را از خدا

ص: 28

بخواه».(1)

نوع دوم: سید بن طاووس در کتاب «فتح الأبواب» گفته است:

«برای استخاره، قرآن را بردار و نخست، این دعا را بخوان:

«اللَّهُمَّ أَنْ كَانَ فِي قَضَائِكَ وَقَدْرِكَ، أَنْ تَمَنَّ عَلَى أُمَّه نَبِيِّكَ، بظُهُورِ وَلِيِّكَ وَأَبْنِ بِنْتِ نَبِيِّكَ، فَعَجَّلْ ذَلِكَ وَسَهِّلْهُ وَيَسِّرْهُ وَكَمِّلْهُ، وَأَخْرِجْ لِي آيَةً أَسْتَدِلُّ بِهَا عَلَى أَمْرِ فَأَتَمِّرَ، أَوْ نَهَيْ فَأَنْتَهِيَ فِي عَافِيَةٍ»؛ (=خدایا! اگر قضا و قدرت این است که با ظهور ولایت و فرزند پیامبرت بر امت رسول خدا منت گذاری، پس در ظهورش تعجیل و راهش را سهل و آسان قرار ده و برای من نشانه ای بیرون آور که یا در آن امری باشد که انجامش دهم و یا نهی باشد که ترکش کنم به عافیت و تندرستی).

سپس حاجت و مشکل خود را در نظر بگیر و آن گاه قرآن را بگشای؛ پس چون هفت

ص: 29

1- بحار الانوار، ج 88، ص 241، حدیث 1.

صفحه از آن را ورق زدی، در ورق هفتم، صفحه سمت چپ، هفت سطر را بشمار و در سطر هفتم، مطلب خویش را از آن آیه، دریاب». (1)

نوع سوم: علامه مجلسی در «مفاتیح الغیب» چنین آورده است:

«پس از درخواست خیر از جانب مقدس ربانی، قرآن مجید را می گشایند و به اولین آیه ای که در اولین سطر صفحه سمت راست می آید می نگرند. اگر مضمون آیه، نشانی از رحمت یا امر به خیر یا نظایر آن بود، باید کار مورد نظر را انجام داد، و اگر آیه، نشانه ای از غضب یا نهی از شری یا امر به عقوبتی و نظایر آن بود، انجام آن به صلاح نیست». (2)

شیوه های دیگری نیز برای استخاره با قرآن در کتاب های «مفاتیح الغیب»، مرحوم علامه مجلسی و «مفاتیح الجنان» شیخ عباس قمی نقل شده است.

ص:30

1- مفاتیح نوین، ص 1111؛ فتح الابواب، ص 278؛ بحارالانوار، ج 88، ص 242، ح 4.

2- مفاتیح الغیب، ص 43.

3.7. استخاره با تسبیح

از حضرت صاحب الامر نقل کرده اند که اگر کسی بخواهد استخاره کند، دست کم سه بار سوره فاتحه و ده بار سوره قدر را خوانده و سپس این دعا را سه مرتبه بخواند: «اللهم إني أستخيرك لعلمك بعاقبه الأمور، وأستخيرك لحسن ظني بك في المأمول والمحذور، اللهم ان كان الأمر الفلاني مما قد نيت بالبركه اعجازه وبواديه، وحفت بالكرامه أيامه ولياليه فخر لي، اللهم فيه خيره ترد شموسه ذلولاً، وتقعض (تقعص) أيامه سروراً، اللهم اما أمر فأتمر، واما نهى فانتهى، اللهم إني أستخيرك برحمتك خيراً في عافيه.»⁽¹⁾ سپس باید حاجت خود را در نظر گرفته و مقداری از دانه های تسبیح (یا تعدادی سنگریزه) را گرفته و از بقیه جدا کند و دو تا دو تا بشمرد و در پایان، اگر فرد، باقی ماند، خوب است و اگر زوج باقی ماند، خوب نیست.

ص:31

1- آیهالله بروجردی، جامع احادیث شیعه، ج 7، ص 329؛ مفاتح الغیب، ص 50.

استخاره با تسبیح، روش های دیگری نیز دارد که یکی از ساده ترین اقسام آن را علامه محمدباقر مجلسی از قول پدرشان، با واسطه از حضرت صاحب الامر روایت کرده است:

«در طریق استخاره با تسبیح، سه مرتبه صلوات بر محمد و آل محمد بفرستند و تسبیح را بگیرند و دو تا دو تا بشمارند؛ اگر طاق ماند، خوب است و اگر جفت ماند، بد است. والد مبرور (رحمه الله) به این روش بیشتر اوقات در اموری که در آن استعجال بود، استخاره می کردند»⁽¹⁾.

4.7. استخاره با رقعہ (قطعات کاغذ)

شیخ طوسی از حضرت امام جعفر صادق چنین نقل می کند که باید شش قطعه کوچک کاغذ برداشت و در سه تایی آنها نوشت: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، خَيْرَةٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ»

ص: 32

1- مفاتح الغیب، ص 52.

، لِفُلَانِ بْنِ فُلَانَةٍ اِفْعَلْ» (به معنای انجام بده) و در سه تایی دیگر همین دعا ولی در پایان آن «لا تفعل» (انجام نده) آورد. سپس آنها را در زیر سجاده قرار داده، دو رکعت نماز به جا آورده، پس از پایان نماز، به سجده رفته و صد بار گفت: «اَسْتَخِيرُ اللَّهَ بِرَحْمَتِهِ، خَيْرَةٌ فِي عَافِيَةٍ»؛ سپس نشست و گفت: «اللَّهُمَّ خِرْ لِي، وَاخْتَرِ لِي فِي جَمِيعِ اُمُورِي فِي يُسْرٍ وَ عَافِيَةٍ».

سپس باید کاغذها را یک به یک برداشت و باز کرد و خواند. اگر سه بار پی در پی «افعل» آمد، آن کاری را که اراده کرده ای، انجام بده (خوب است) و اگر سه بار پشت سر هم «لاتفعل» آمد، آن کار را انجام نده. اما اگر یک بار «افعل» و بار دیگر «لاتفعل» به دست آمد، سه ورقه دیگر را بیرون بیاور که در مجموع پنج ورقه خارج شود؛ پس اگر سه بار «افعل» بود و دو بار «لاتفعل»، آن کار را انجام بده، ولی اگر برعکس شد، انجام نده. (1)

ص:33

1- محمد بن یعقوب الکلینی، الکافی، ج 3، ص 471؛ بحار الانوار، ج 88، ص 230، ح 5.

تصویر

ص:34

8. عدم جواز استخاره با هر روشی

شیخ حرّ عاملی صاحب «وسائل الشیعه» در مباحث مربوط به نماز استخاره، بابتی گشوده است به نام «باب عدم جواز الاستخاره بالخواتیم» که صاحب «مفتاح الکرامه» نیز آن را ذکر کرده، می فرماید:

«در وسائل الشیعه روایتی از طبرسی به اسناد از صاحب الأمر نقل شده که ظاهر آن دلالت می کند که استخاره با خواتیم جایز نیست».⁽¹⁾

مضمون روایتی که در ذیل آن آورده اند، به این معناست:

مرحوم حمیری در نامه ای به امام زمان از آن حضرت می پرسند:

«شخصی حاجتی دارد که نمی داند آیا انجام دهد یا خیر؛ در دو خاتم (انگشتی یا

ص: 35

1- سید محمد جواد العاملی، مفتاح الکرامه، ج 9، ص 247.

نامه مهر شده) به طور جداگانه می نویسد: «آری، انجام بده» و «نه، انجام نده» ... آیا چنین استخاره ای جایز است یا باید به گونه ای دیگر باشد؟».

امام عصر عج در پاسخ می فرمایند:

«آنچه که عالم (مراد یا حضرت موسی بن جعفر است یا خودشان) در این قسم از استخاره سنت کرده، استخاره به رقع و نماز است».⁽¹⁾

9. چه نوع استخاره ای بهتر است؟

گفته شد که اصل استخاره، دعا و توجه به خداوند است و این که کدام قسم آن بهتر باشد، چندان مورد توجه بزرگان دین نبوده است. آری، می توان نسبت به شرایط گوناگون، نوعی

ص:36

1- وسائل الشیعه، ج 8، ص 73، أبواب صلاه الاستخاره، باب 3، ح 10111.

رتبه بندی را در نظر گرفت؛ مثلاً در جایی که شخص عجله دارد، غالباً استخاره با تسبیح انجام می شود؛ همان طور که در کلام علامه مجلسی گذشت. اما سیره علما غالباً استخاره با قرآن است. شاید یک وجه آن، این باشد که علاوه بر طلب خیر، مشورت با حق تعالی نیز در استخاره با قرآن جلوه بیشتری دارد؛ چراکه از آیه شریفه معمولاً می توان بعضی از رهنمودهای الهی را در مورد آن کار به دست آورد.

10. آداب استخاره

اشاره

در روایات معصومین آداب ویژه ای برای استخاره به معنای معروف آن، بیان شده؛ مانند طهارت، استخاره در حال سجود⁽¹⁾ و رو به قبله بودن و حالت توجه و ارتباط قلبی با

ص:37

1- جواهرالکلام، ج 12، ص 162.

خداوند و استغفار به هنگام استخاره و مانند آن.

مرحوم کفعمی از بزرگان دین نقل می کند:

«در آداب استخاره، رو به قبله بودن و انگشتر عقیق با نقش محمد صلوات الله علیه و علی علیه السلام در دست داشتن و سخن نگفتن، شرط است. نیز هرگاه استخاره خوب نیاید، استخاره کننده نباید آن را با کراهت بپذیرد؛ بلکه باید به درگاه خداوند شکر و بر او توکل نماید»⁽¹⁾.

1.10 مکانی

استخاره در مسجد و حرم رسول الله و حرم ائمه اطهار به ویژه حرم امام حسین و به طور کلی، هر مکان دارای شرافتی سفارش شده است.⁽²⁾

ص: 38

1- . کفعمی، المصباح، فصل 35، ص 392.

2- . جواهر الکلام، ج 12، ص 161.

2.10 زمانی

یکی از بهترین مواقع برای استخاره، هنگام نماز و بعد از آن است. در حدیثی از امام صادق آمده است:

«دقت و نظر و استخاره ات را در هنگام نماز و بعد از آن انجام بده؛ چراکه در هنگام نماز، شیطان بیش از هر زمان دیگر از انسان دور است»⁽¹⁾.

و در حدیثی دیگری می فرمایند:

در سجده آخر نماز شب، از خداوند طلب خیر کن و صدویک بار بگو: «أَسْتَخِيرُ اللَّهَ بِرَحْمَتِهِ» (2).

همچنین در سجده آخر نافله صبح نیز، استخاره به همین معنا وارد شده است. (3)

ص: 39

1- . وسائل الشیعه، أبواب صلاه الاستخاره، باب 6، ح 1.

2- . شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج 1، ص 562، حدیث 1552.

3- . همان، ص 563، ح 1553.

11. شرایط صحت استخاره

1.11 استخاره بدون مشورت و فکر نباشد

بنابراین اگر پرسیده شود که آیا برای پاسخ به خواستگار دختر، استخاره کردن جایز است؟ جواب این است که مورد استخاره، پس از تحقیق و بررسی و مشورت و در هنگام تحیر است. بنابراین هرگاه با مشورت و تحقیق مشکل حل نشود، می توان استخاره کرد. (1)

2.11 استخاره در یک موضوع تکرار نشود

در جواب این پرسش که آیا در مورد ازدواج، تکرار استخاره جایز است، فرموده اند:

«با تغییر شرایط یا تغییر نیت استخاره از حیث شروط و قیود، جایز است» (2).

- 1- . آیهالله بهجت، استفتائات، ج 4، ص 8، س 4561؛ آیهالله مکارم شیرازی، استفتائات، ج 1، ص 243، س 857.
- 2- . آیهالله بهجت، استفتائات، ج 4، ص 8، س 4563.

3.11 استخاره برای انجام محرمات یا واجبات نباشد

شیخ مفید می فرماید:

«استخاره در اموری که از آن نهی شده و حرام است و همچنین در ادای فرایض درست نیست؛ بلکه استخاره در امور مباح یا برای ترک امر مستحبی به سبب تعارضش با امر مستحب دیگر وارد است».⁽¹⁾

آیهالله صافی گلپایگانی فرموده است:

«وام با سود، ربا و حرام است و استخاره برای انجام عمل حرام، معنا ندارد».⁽²⁾

- 1- . بهاءالدین خرمشاهی، دانشنامه قرآن، ص 199 (به نقل از شیخ مفید، رساله الغربه و مصباح کفعمی، باب فی الاستخارات ص 392).
- 2- . آیهالله صافی، جامع الاحکام، ج 2، ص 307، س 1998.

12. برخی از احکام استخاره

1.12 حکم عمل به استخاره

استخاره الزام آور نیست؛ یعنی عمل به نتیجه استخاره، واجب نیست و هیچ الزام شرعی در عمل به آن وجود ندارد؛ ولی بهتر است برخلاف آن عمل نشود. البته پس از استخاره، مخالفت با آن صلاح نیست؛ هرچند حرام نمی باشد؛ مگر این که مدتی طولانی به تأخیر بیندازد و سپس اقدام کند. (1) به این مسئله در انتهای نوشتار نیز اشاره خواهیم کرد.

2.12 وسواس و افراط در استخاره

برخی افراد چنان در استخاره زیاده روی می کنند که حتی برای هر کار کوچک و

ص:42

1- امام خمینی، استفتائات، ج 3، ص 80، س 6؛ آیةالله خامنه ای، استفتائات، س 1434؛ آیةالله مکارم، استفتائات، ج 1، ص 542، س 1781 و 858؛ آیةالله بهجت، استفتائات، ج 4، ص 8، س 4562؛ آیةالله فاضل، جامع المسائل، ج 2، ص 616، س 1645.

بی اهمیتی نیز به استخاره پناه می برند و در واقع گرفتار نوعی وسواس می شوند؛ به گونه ای که اقدام به هیچ کاری بدون استخاره برای آنها میسر نیست. این امر سبب می شود تا استقلال فکری و اندیشه آنها ضعیف گردد و قدرت انتخاب و اعتماد به نفس را از دست بدهند و عقل و خرد را که بزرگ ترین نعمت الهی و چراغ فروزان پروردگار در درون جان انسان است، فراموش کنند.

از این امر باید جداً پرهیز کرد و استخاره را منحصر به مواردی کرد که گفته شد؛ یعنی در اموری که به راستی انسان حیران و سرگردان می شود؛ نه می تواند با اندیشه خود تصمیم بگیرد و نه مشاوران راه روشنی پیش پای او می گذارند. (1)

ص: 43

1- . مفاتیح نوین، ص 1118.

تصویر

ص:44

3.12 ساعت استخاره

در بحث آداب استخاره، زمان هایی را که استخاره گرفتن در آن بهتر بود، برشمردیم. مرحوم محدث قمی در «مفاتیح الجنان» روایاتی را از برخی کتب نقل می کند که برای استخاره با قرآن مجید ساعت های مخصوصی در ایام هفته را تعیین کرده اند؛ ولی چون تصریح دارد که برای این مطلب، حدیثی از اهل بیت وارد نشده، از بیان آن خودداری می کنیم. در هر حال، به طور کلی می توان گفت که انسان همواره در زمان نیاز و اضطرار، می تواند با خدای خود راز و نیاز کند و با استخاره، مشکل خویش را حل نماید و از سرگردانی رهایی یابد. (1)

4.12 استخاره برای دیگری، با نیابت و بدون نیابت

استخاره را همگان می توانند با آداب و شرایطی که بیان شد، برای خود انجام دهند، که

ص: 45

1- . همان.

به تصریح برخی از بزرگان، همین نیز اولی و انطباق است؛ (1) چرا که هر کس با توجه به نیاز و اضطرارش، خلوص بیشتری در ارتباط با حضرت حق (جلّ و علا) دارد و خداوند مهربان نیز، راه حل مشکل را به وی نشان خواهد داد. اما می توان به دیگری نیز نیابت داد که از سوی او استخاره کند؛ به ویژه اگر آن شخص، از برجستگی های علمی و عملی و تقوا برخوردار باشد. (2)

5.12 جواز استخاره برای طلاق

جواز استخاره با قرآن یا تسبیح، اختصاص به امر خاصی ندارد؛ بلکه در هر امر مباحی که شخص در آن تردید یا حیرت داشته باشد، به طوری که قادر به گرفتن تصمیم نباشد، می توان استخاره گرفت و از نظر شرعی، عمل به استخاره واجب نیست؛ هرچند بهتر است

ص:46

1- بحار الانوار، ج 88، ص 285.

2- مفاتیح نوین، ص 117.

انسان با آن مخالفت نکند. (1)

6.12 عمل نکردن به استخاره

آیا عمل نکردن به استخاره، باعث نزول بلا می شود؟ آن گاه که برای کار مهم و سرنوشت سازی چون انتخاب همسر یا انتخاب شغل استخاره کردیم، اگر برخلاف آن عمل نمودیم، آیا بلای دنیا و عذاب آخرت گریبان گیر ما خواهد شد؟

نخست باید دانست که علت بی اعتنایی به نتیجه استخاره چیست. اگر از ابتدا بدون تحقیق و تفکر لازم درباره انجام کاری، استخاره کنیم و سپس از حقیقت ماجرا آگاه شویم، پس هیچ محلی برای استخاره نبوده تا پشت کردن به آن معنا یابد؛ ولی اگر از آغاز به خوب و بد، و آثار مثبت و منفی کار، آگاهی داشته و دیگران به همین نتیجه یا نتایج دیگر

ص:47

1- آیهالله خامنه ای، اجوبه الاستفتاءات، ص 319، س 1436.

راهنمایی کرده اند، اما برای دلگرمی بیشتر یا خرسندی از تأیید الهی استخاره کرده ایم، باز هم محل استخاره نبوده؛ چون سنجش مزایا و معایب امور با تفکر و اندیشه، و سپس مشورت با دیگران در هنگام تردید و سردرگمی، باید انسان را به نتیجه ای شفاف و مطمئن رهنمون شده باشد. از این رو هیچ نیازی به استخاره نبوده و چنین کاری بیهوده و نابجاست.

پاسخ دیگر این پرسش، این است که استخاره هیچ گونه تکلیف و الزامی برای فرد به وجود نمی آورد تا سرپیچی از آن، عذاب و بلایی در پی داشته باشد؛ بلکه تنها رفع حیرت می کند و راه خیر همراه با عافیت را نشان می دهد؛ همان طور که در مضمون دعاهای استخاره آمده است.

آیهالله مکارم شیرازی در این باره می فرماید:

«بی شک عمل به استخاره، واجب نیست؛ ولی سزاوار است انسان یا استخاره نکند یا هرگاه استخاره کرد، با توکل بر خدا به آن عمل کند و تردید به خود راه ندهد. با گام های استوار به سوی هدف پیش رود که مطمئناً نتیجه مثبت آن را خواهد دید و ما این موضوع

ص: 48

را شخصاً بارها و بارها آزموده ایم».(1)

بنابراین، مخالفت با استخاره، خلاف شرع نیست؛ ولی به تجربه ثابت شده است در مواردی که با استخاره مخالفت شده، پشیمانی به بار آمده است. بنابراین بهتر است فرد مدتی صبر

پیشه کند و سپس بار دیگر استخاره کند. شاید در بار اول، مصلحت نبوده، اما پس از گذشت زمانی، موانع برطرف شده و استخاره مساعد باشد. (2)

ص: 49

1- مفاتیح نوین، ص 1118.

2- آیهالله گلپایگانی، مجمع المسائل، ج 4، ص 376، س 1004.

منابع برای مطالعه بیشتر

1. مفاتیح الغیب، محمدباقر مجلسی، مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی.

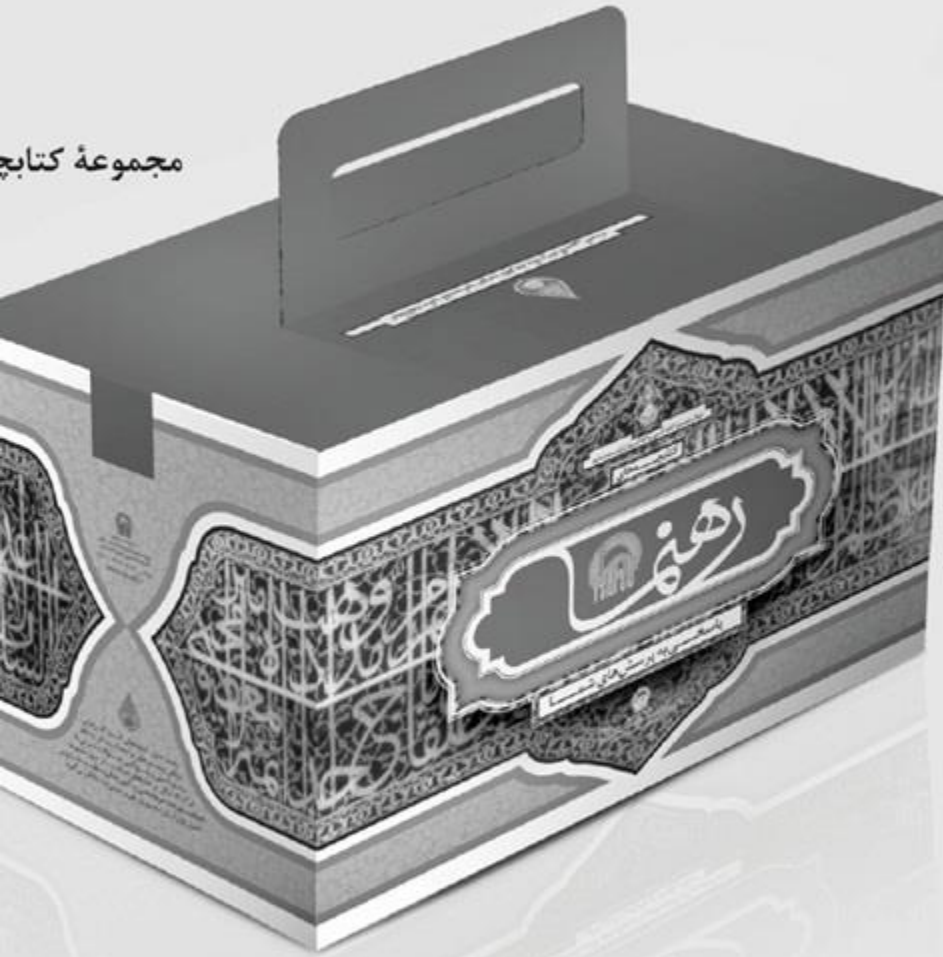
2. مفاتیح نوین، آیه الله مکارم شیرازی، قم: مدرسه امام علی بن ابی طالب.

ص: 50

تصویر

مجموعه کتابچه

ص: 51

تصویر

نسخه دیجیتال
مرکز بخش: مشهد
فروشگاه عرضه مح
تلفن: ۰۴-۲۲۸۵۲۰۴

